

Wykrywcze wykorzystanie wyników badań poligraficznych

W swoim poprzednim artykule opublikowanym na łamach „Problemów Kryminalistyki” poświęconym problematyce badań poligraficznych¹ autor nie wykluczył dowodowego zastosowania ich wyników. Podkreślił jednak, że najpierw badania te muszą zostać docenione przez funkcjonariuszy policji i prokuratorów.

Celem niniejszego opracowania jest omówienie właśnie wykrywczego wykorzystania wyników badań poligraficznych, a w szczególności uwypuklenie korzyści wynikających z takiego zastosowania, ale niedostrzeganych przez potencjalnych zleceniodawców.

Badaniom poligraficznym poświęcono dotychczas wiele publikacji. Przedmiotem przeważającej większości z nich jest metodyka badań oraz ich dopuszczalność w różnych systemach prawnych. Innym problemem związanym z tymi badaniami, a w szczególności aspektem wykrywczym, poświęca się zdecydowanie mniej uwagi. Dokonując przeglądu specjalistycznych publikacji i opracowań, zarówno krajowych, jak i zagranicznych, odnoszących się do tego zagadnienia, autor nie natrafił na takie, w którym w sposób wyczerpujący omówiona byłaby ta problematyka. Potwierdzają to obserwacje dokonane przez R. Jaworskiego, zdaniem którego specjaliści z dziedziny badań poligraficznych zbyt mało piszą o roli poligrafu w stadium *in rem* postępowania przygotowawczego².

Nowelizacja kodeksu postępowania karnego z 2003 r. dopuszcza stosowanie badań poligraficznych na etapie *in rem* postępowania przygotowawczego, a ich celem jest eliminacja nietrafnych wersji osobowych³, a także weryfikacja innych ustaleń dowodowych, co wskazuje na pierwszoplanową rolę, jaką powinien odgrywać aspekt wykrywczy.

Czy takie podejście do badań poligraficznych jest właściwe i czy w dostatecznym stopniu uwzględnia wnioski płynące z dotychczasowej praktyki stosowania poligrafu, wskazujące na przydatność wyników badań głównie do celów wykrywczych?

Konsensus istniejący w środowiskach prawniczych dotyczy jedynie dopuszczalności ekspertyz poligraficznych, ale odnośnie do ich roli czy usytuowania w procesie, można zauważyć daleko idące rozbieżności, formułowane w głównej mierze przez procesualistów⁴. Wynikają one z faktu postrzegania badań poligraficznych przede wszystkim przez pryzmat dowodu obciążającego.

Dotyczy to nie tylko procesualistów-teoretyków, ale także praktyków, tj. sędziów i funkcjonariuszy pionu dochodzeniowo-śledczego policji, którzy z tymi badaniami stykają się najczęściej w trakcie prowadzonych postępowań przygotowawczych. Na takie zapatrywania w głównej mierze miały wpływ poglądy dominujące w publikacjach, które koncentrowały się na ich procesowej dopuszczalności. Rozważania odnoszące się do aspektu wykrywczego zawarte w literaturze przedmiotu nie były dotychczas w wystarczającym stopniu eksponowane. Taka nierównowaga w publikacjach odnoszących się do kwestii badań poligraficznych była emanacją istniejących już wcześniej zapatrywań, do których autor chciałby się odnieść. Kluczowe znaczenie miał tutaj z pewnością kontekst historyczny.

Duży i w znacznej mierze negatywny wpływ na postrzeganie roli, jaką powinny odgrywać badania poligraficzne, miał pierwszy okres ich oficjalnego stosowania w Polsce – sprawy olsztyńska⁵, lubelska, bydgoska. Badania przeprowadzane były na zaawansowanym etapie postępowania przygotowawczego (w fazie *in personam*) lub nawet w trakcie trwającego postępowania sądowego. Postrzeganie badań poligraficznych w roli dowodu sądowego, czyli obciążającego, wpłynęło na poglądy autorów biorących udział w dyskusji na łamach czasopism kryminalistycznych i prawniczych, po pierwszych informacjach dotyczących przeprowadzonych badań⁶. Ukształtowało to na wiele lat postawy i poglądy prawników odnoszące się do badań poligraficznych. Dyskusja była bardzo zróżnicowana merytorycznie⁷. Błędne argumenty używane przez przeciwników badań poligraficznych znalazły swoje odzwierciedlenie m.in. w Uzasadnieniu projektu k.p.k. z 1997 r. Według A. Krzyścina część z nich w sposób pośredni opierała się na zastrzeżeniach formułowanych w literaturze pochodzącej z lat trzydziestych XX wieku⁸.

Podjęcie rzeczowej dyskusji na temat zastosowania wyników badań poligraficznych wymaga zdaniem autora cofnięcia się do okresu, kiedy podjęto pierwsze próby ich zastosowania w USA⁹, czyli do lat 30. Najważniejszym elementem, na który powinno się zwrócić uwagę, był cel ich wprowadzenia – wyeliminowanie brutalnych metod z pracy policji, przede wszystkim w trakcie przesłuchań. Okazało się, że badania te mogą

zastępować często wysiłki wielu funkcjonariuszy bezowocnie dążących do weryfikacji posiadanych informacji operacyjnych. Od początku stosowania poligrafu przez policję amerykańską wyniki badań są wykorzystywane przede wszystkim na etapie dochodzenia policyjnego¹⁰ i mają głównie znaczenie wykrywcze. Powszechnie uznaje się, że w tym stadium postępowania badania poligraficzne są najbardziej przydatne. Możliwość ich efektywnego przeprowadzenia na etapie postępowania sądowego amerykańskiej procedury istotnie zmniejsza się, ponieważ bardzo wcześnie zaznajamia się tam podejrzanego z całym materiałem dowodowym (wyklucza to stosowanie testów wiedzy o czynie). Wysuwane są oczywiście zastrzeżenia m.in. co do niewłaściwego wykorzystania poligrafu przez określone osoby¹¹, okoliczności badania¹², lecz nie kwestionuje się ich zasadności, jeśli chodzi o sprawy kryminalne. Umiejscowienie tych badań w ramach czynności wykrywczych prowadzonych przez policję jest uważane za niewątpliwie trafne, nawet ze strony krytyków¹³. Z zupełnie inną sytuacją mamy do czynienia, jeśli chodzi o zastosowanie wyników tych badań jako dowodu sądowego, czyli obciążającego. Tutaj sytuacja jest zdecydowanie bardziej skomplikowana i niejednoznaczna¹⁴.

Podobnie sytuacja przedstawia się w innych krajach – np. w Izraelu, Kanadzie, Meksyku, Turcji, Korei Południowej¹⁵, gdzie badania poligraficzne stosowane są głównie na etapie czynności wykrywczych prowadzonych przez organy ścigania. Za najbardziej zbliżoną do polskiego usytuowania badań poligraficznych można uznać sytuację występującą w Rosji¹⁶ i Japonii¹⁷. Warto rozważyć, czy i w jakim stopniu można skorzystać szczególnie z doświadczeń japońskich, naturalnie uwzględniając liczne odrębności w procedurach karnych.

Obecna sytuacja badań poligraficznych w Polsce wydaje się dość przejrzysta, biorąc pod uwagę zapisy kodeksowe¹⁸. Ustawodawca wprowadzając do k.p.k. dwa różne przepisy, dostrzegł niewątpliwie odrębności dotyczące etapów, w trakcie których badania poligraficzne mogą być stosowane. Zapis zawarty w art. 192a § 1: „w celu ograniczenia kręgu osób podejrzanych lub ustalenia wartości dowodowej ujawnionych śladów”, w sposób jednoznaczny wskazuje cel eliminacyjny – szerzej rzecz ujmując, wykrywczy.

Zanim nastąpią dalsze, bardziej szczegółowe rozważania, trzeba podkreślić, że badania poligraficzne prowadzone na podstawie art. 192a § 2 k.p.k. muszą mieć formę ekspertyzy przeprowadzanej przez biegłego, na co słusznie już w roku 1980 wskazał Sąd Najwyższy¹⁹. Wobec tego nigdy nie będzie materiału operacyjnego, lecz zawsze materiału procesowego²⁰. Należy położyć na to szczególny nacisk, gdyż pomimo oczywi-

stego faktu, iż ww. przepisy znajdują się w kodeksie postępowania karnego, formułowane są opinie o operacyjnym charakterze tych badań²¹. Na ich nietrafność zwracał uwagę W. Daszkiewicz, który twierdził, że czynności procesowych i kryminalistycznych, gdy są wykonywane w procesie, nie należy traktować rozdzielnie jako elementów różnych²².

Warto jeszcze raz podkreślić, że najbardziej celowe będzie przeprowadzenie badań poligraficznych i wykorzystanie ich wyników na etapie czynności wykrywczych. Za takim rozwiązaniem opowiadają się m.in. J. Bieńkuński, R. Jaworski, J. Konieczny, A. Krzyścin, M. Kulicki, M. Leśniak, J. Widacki²³, a przemawiają za tym liczne argumenty.

Istnieją mniejsze wymagania co do trafności metody, wobec ekspertyzy poligraficznej przeprowadzanej na tym etapie działań policyjnych²⁴, ponieważ wyniki badań mają przede wszystkim znaczenie wykrywcze (wykluczenie związku lub jego potwierdzenie). Negatywny dla badanego wynik musi być zweryfikowany przez inne dowody. Ewentualna pomyłka, chociaż bardzo mało prawdopodobna, nie będzie skutkowała negatywnymi konsekwencjami procesowymi dla osoby poddanej takiemu badaniu. Autor uważa, że tym samym zostają uwzględnione ewentualne wątpliwości, odnoszące się do przedmiotu jak i metodologii badań.

Badania poligraficzne stosowane na etapie *in rem*, eliminują z kręgu osób podejrzewanych – osoby niewinne, realizując tym samym jeden z podstawowych celów postępowania karnego, określony w art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k., czyli niedopuszczenie, aby odpowiedzialność karną poniosła osoba niemająca związku ze zdarzeniem. Jest to najbardziej cenny aspekt zastosowania poligrafu w sprawach kryminalnych²⁵, możliwy przede wszystkim na tym etapie postępowania. Badania poligraficzne stanowią ponadto rodzaj siła, które może zapobiec zbędnym i dolegliwym dla niesprawców działaniom organów ścigania. Bezspornym jest przecież fakt, że czynności mające na celu weryfikację istniejących wersji osobowych bywają dolegliwe, a często nawet poniżające, szczególnie jeśli np. w sprawie zabójstwa w kręgu podejrzanych znajdują się osoby najbliższe dla ofiary. Badania takie mogą ponadto chronić takie osoby przed stygmatyzowaniem ich w środowiskach, w których na co dzień żyją, i stanowią sposób na szybkie, a co ważniejsze skuteczne oczyszczenie się z bezpodstawnych zarzutów. Zakładając nawet niewykrycie sprawcy przez organy ścigania, już sam fakt umożliwienia osobie poddanej badaniom i dostarczenia w ten sposób swojego dowodu niewinności będzie miał dla niej duże znaczenie psychologiczne, co jest niestety często pomijane przez krytykujących badania poligraficzne. Taka rola poligrafu w obniżaniu kosztów społecznych –

działań wykrywczych, podejmowanych przez organy ścigania jest bardzo istotna²⁶, niestety wie o niej niewiele osób.

Badania przeprowadzone we wstępnym stadium postępowania mogą zapobiec przyznaniu się do niepełnionych przestępstw przez osoby niewinne. Działania wykrywcze prowadzone przez policję charakteryzują się często bardzo dużą intensywnością, a w szczególności dotyczy to przesłuchań. Osoby mniej odporne psychicznie mogą ulec presji, która jest na nich wywierana i przyznać się nawet do zabójstwa. Takim sytuacjom, które zdarzają się również w innych krajach²⁷, można w pewnym stopniu zapobiec, poddając osoby badaniom poligraficznym przed rozpoczęciem przesłuchań. Dzięki temu można uniknąć pomyłek sądowych²⁸ i wiążących się z nimi kosztów. Ponorzą je zarówno osoby niesłusznie skazane i ich rodziny (psychiczne, społeczne), jak i państwo, w postaci wysokich odszkodowań. Przykładów dostarczają publikacje amerykańskie, niemieckie oraz polskie²⁹.

Eliminując z kręgu zainteresowań organów ścigania osoby niewinne, badania poligraficzne pozwalają skoncentrować wysiłki tych organów na zmianie wersji, a następnie typowaniu innych ludzi mogących mieć faktyczny związek ze zdarzeniem. Dzięki zmianie wersji śledczych następuje często wykrycie faktycznych sprawców przestępstwa. Badania te zapobiegają więc w sposób pośredni popełnianiu przez nich dalszych przestępstw, często o znacznej społecznej szkodliwości np. zabójstw, napadów rabunkowych. Wykorzystanie poligrafu pozwala uzyskać następne dowody przydatne w prowadzonym postępowaniu – szybko wytypowany sprawca najczęściej nie ma czasu na zniszczenie istniejących śladów, ani na dotarcie do osób, których zeznania mogą być dla niego obciążające, i nakłonić ich do zmiany zeznań. Badanie przeprowadzone w późniejszym okresie zwykle nie pozwala na uzyskanie tego.

Najczęściej wymienianą korzyścią, jaką mogą przynieść badania poligraficzne, i to bez konieczności ich przeprowadzania, jest przyznanie się sprawców do popełnionego przestępstwa i wskazanie dowodów świadczących o tym sprawstwie, na skutek samej propozycji ich przeprowadzenia³⁰. Takie sytuacje miały miejsce i zaoszczędziły wielu wysiłków organom ścigania³¹. Jednym z warunków osiągnięcia takiego efektu jest złożenie propozycji badań na wstępnym etapie postępowania, kiedy sprawca, licząc się z faktem uzyskania innych dowodów przez organy ścigania, przyznaje się, próbując w ten sposób poprawić swoją sytuację procesową.

Niepodważalnym argumentem, przemawiającym za stosowaniem badań poligraficznych w początkowym etapie postępowania, jest fakt, że sprawca prawie za-

wsze przechowuje ślady w swojej pamięci³². Nie wnikając w bardzo obszerną problematykę dotyczącą tych śladów, należy stwierdzić, że ślad pamięciowy największą wartość przedstawia właśnie na początku postępowania, a w miarę jego trwania może on ulegać zniekształceniom, na skutek różnych czynników, zmniejszając możliwości diagnostyczne badania oraz wpływać tym samym na kategoryczność opinii biegłego.

Badania poligraficzne przyczyniają się do szybkiego wykrycia sprawcy czynu, co jest uznawane za jeden z najbardziej pożądaných celów postępowania karnego³³. Znajduje to swoje bezpośrednie odzwierciedlenie w kodeksie postępowania karnego w art. 2 § 1 pkt 4. Przyspieszając wykrycie sprawcy, badania te podnoszą więc pośrednio wartość dowodową innych zabezpieczonych w postępowaniu karnym śladów kryminalistycznych, tym samym przyczyniając się do pełniejszej realizacji jednej z podstawowych zasad procesu karnego, jaką jest zasada prawdy materialnej. Powoduje to także zwiększenie zaufania do organów ścigania, co może zaprocentować w przyszłości np. szybszym zgłaszaniem się świadków zdarzeń, jak również uniknięciem formułowania przez te osoby zarzutów opieszałości, a nawet poplecznictwa tych organów wobec faktycznych sprawców.

Badania poligraficzne przeprowadzone we wstępnym etapie postępowania przygotowawczego często pozwalają uniknąć działań, mających na celu weryfikację posiadanych informacji. W wielu sprawach, nawet takich, w których sprawca przestępstwa działał pojedynczo, w kręgu typowanych jako potencjalni sprawcy czynu może znajdować się nawet kilkadziesiąt osób³⁴. Przeprowadzenie nawet podstawowej czynności w postaci przesłuchania tak licznej grupy, szczególnie w przypadku, gdy osoby te zamieszkują w różnych, często odległych rejonach kraju, zajmuje bardzo dużo czasu mającego istotny wpływ na skuteczność działań wykrywczych. Zapomina się również o tym, że część z tych czynności bywa wielokrotnie powtarzana z uwagi na to, że wcześniejsze nie doprowadziły do uzyskania założonych celów. Często jest to po prostu niewykonane, a nawet jeśli uda się je przeprowadzić, w niepomiarowy sposób wydłuża to czas trwania postępowania, nie dając jednocześnie żadnych gwarancji co do wiarygodności poczynionych ustaleń.

Wyniki badań poligraficznych pozwalają na szybką weryfikację ustaleń i wniosków, zarówno tych pozytywnych, jak i negatywnych³⁵ płynących z innych czynności dowodowych – przesłuchań, okazań, konfrontacji. Powszechnie znane są przecież zastrzeżenia co do ich trafności, dokładności, podatności na zniekształcenia³⁶. Szczególnie ważne jest to w przypadku, gdy obciążające zeznania jednej osoby są jedynym dowodem w sprawie (np. korupcja, zgwałcenie). Zdarzają się

przecież sytuacje, gdy osoba nie kwestionuje samego zdarzenia, lecz jego przebieg, wówczas brakuje alternatywy dla poligrafa.

Badania poligraficzne pozwalają na szybką weryfikację zeznań osób, które w celu uniknięcia odpowiedzialności karnej przedstawiają fałszywe alibi. Jego dokładne sprawdzenie w krótkim czasie w inny sposób byłoby niewykonalne lub bardzo utrudnione³⁷. Warto w tym miejscu wspomnieć o interesującej koncepcji testów potwierdzających, pozwalających na potwierdzenie wersji zdarzeń przedstawionej przez osobę badaną i wykluczenie jej związku ze zdarzeniem³⁸. Dzięki badaniom poligraficznym możliwa jest także weryfikacja zeznań tzw. alibistów³⁹. Przeprowadzona na początkowym etapie postępowania, może być niezwykle przydatna, a sama perspektywa badań na etapie czynności wykrywczych może zapobiec składaniu fałszywych zeznań przez takie osoby. Z podobną sytuacją mamy do czynienia w przypadku osób, które składając fałszywe zeznania, mogą wprowadzić w błąd organy ścigania⁴⁰ lub informowały o niezaistniałych (upozorowanych) przestępstwach.

Istotne jest znaczenie psychologiczne badań poligraficznych nie tylko dla osób badanych, ale również dla pracowników organów ścigania, którzy mogą uniknąć działań skierowanych wobec osób najbliższych ofierze zabójstwa, których sprawstwa nie mogliby wykluczyć za pomocą innych metod. Ten element jest często pomijany w trakcie rozważań dotyczących korzyści, jakie mogą przynieść te badania na wstępnym etapie czynności wykrywczych. Czasami zakres entropii w niektórych sprawach jest tak duży, że jako ewentualni sprawcy są brani pod uwagę wszyscy, mający jakikolwiek związek ze zdarzeniem lub jego ofiarą.

W dyskusji dotyczącej zastosowania wyników badania poligraficznego, niezbędne jest dokonanie rozróżnienia między stosowanymi technikami badawczymi. Nie chodzi oczywiście o ich szczegółowy opis, lecz o zastanowienie się nad sposobem, w jaki organy procesowe wykorzystują wnioski z nich płynące. Kluczowe znaczenie dla prokuratury ma wykrycie faktycznego sprawcy. Wartościowa dla niej jest więc technika, która ryzyko eliminacji takiej osoby zminimalizuje, bowiem wykluczenie sprawcy we wstępnej fazie postępowania może spowodować zniszczenie przez nią dowodów. Ewentualne błędy dotyczące wytypowania niewinnej osoby nie są tak istotne, ponieważ nie stwarzają niebezpieczeństwa skazania takiej osoby, istnieje przecież możliwość zbierania dowodów i korekty błędnych podejrzeń. Inaczej sytuacja przedstawia się w przypadku sądu, który z opinią z ekspertyzy poligraficznej ma do czynienia najczęściej wówczas, gdy stanowi ona dowód obciążający dla oskarżonego. Najważniejsza dla sądu jest technika, która minimalizuje możliwość

popętnienia błędu na niekorzyść osoby niewinnej. Taką techniką jest z pewnością test wiedzy o czynie, który jak dowodzą wyniki licznych badań, stwarza małe ryzyko wystąpienia błędu pozytywnego, czyli wskazania niewinnego jako sprawcy⁴¹. W przypadku techniki pytań kontrolnych wskazuje się natomiast na odwrotność tej sytuacji, czyli większą skuteczność we wskazaniu sprawcy niż eliminacji niewinnego⁴², jednak wyniki wielu badań naukowych potwierdzają jej wysoką skuteczność w obu wypadkach⁴³. Wskazuje się na większą przydatność wykrywczą testów pytań kontrolnych, natomiast testy wiedzy o czynie zyskały z kolei większą przychylność sądów, z uwagi na bardziej przejrzyste założenia oraz lepszą możliwość przekształcenia wyników testu na fakty procesowe. Testy wiedzy o czynie przeprowadza się sporadycznie w wersji wydobywczej, której charakter z uwagi na wnioski z niej płynące jest stricte wykrywczy. W trakcie rozważań nad wartością obu technik zapomina się o ograniczeniach związanych ze stosowaniem testów wiedzy o czynie, które często nie są możliwe do zastosowania w praktyce z uwagi na ujawnienie w trakcie postępowania większości szczegółów zdarzenia. Jak wynika z analizy autentycznych spraw dokonanej przez J. Podlesnego, testy te można było zastosować w 10,8% spraw, natomiast opierając się tylko na nich, można byłoby przeprowadzić badanie w 4,6% przypadków⁴⁴. Oczywiście wyniki tych badań odnoszą się do sytuacji w Stanach Zjednoczonych, jednak również w polskich warunkach technika ta napotyka bardzo istotne ograniczenia⁴⁵ i gdyby uwzględnić postulaty, by stosować tylko testy wiedzy o czynie, to wówczas w zdecydowanej większości sytuacji badań poligraficznych nie można byłoby przeprowadzić. Technika pytań kontrolnych jest bardzo często krytykowana przez osoby mające tylko teoretyczne pojęcie o działaniach wykrywczych⁴⁶, w związku z czym nie wiedzą one o wielu jej zaletach⁴⁷. Za najważniejszą z nich należałoby uznać możliwość określania roli, jaką osoba odegrała w przestępstwie, nawet jeśli badany zna wszystkie szczegóły zdarzenia. Taka informacja posiada ogromne znaczenie wykrywcze, kierunkujące często całe dalsze postępowanie organów ścigania. Należy więc uznać, iż pierwszoplanową rolę w badaniach poligraficznych ukierunkowanych na cele wykrywcze odgrywa technika pytań kontrolnych.

Autor nie kwestionuje możliwości dowodowego wykorzystania wyników badań poligraficznych w postępowaniu karnym, a w szczególności jako dowodu procesowego. Stoi na stanowisku, iż jest to rola akcesoryjna, a uwarunkowane jest to m.in. charakterem tej kryminalistycznej metody badawczej.

Autor uważa, że pierwszoplanową rolę w przypadku tych badań powinno odgrywać wykorzystanie wykryw-

cze. To twierdzenie w pełni uzasadniają przedstawione w artykule liczne argumenty, przy formułowaniu których opierał się w głównej mierze na wieloletnich doświadczeniach polskich kryminalistów. Na takie znaczenie wyników badań poligraficznych wskazywał także już wiele lat temu J. Konieczny, zdaniem którego poligraf jest: „...środkiem umożliwiającym uzyskiwanie informacji o dużej nieraz doniosłości wykrywczej a tylko pośrednio i znacznie rzadziej dowodowej”⁴⁸. Nawet gdyby pozostać przy tym eliminacyjnym wykorzystaniu poligrafu, byłoby to również niezwykle pożyteczne dla postępowań karnych, ponieważ jak mało która metoda kryminalistyczna badania poligraficzne realizują jedną z podstawowych zasad procesu karnego, zgodnie z którą celem postępowania karnego jest niedopuszczenie do oskarżenia osób niesłusznie posądzonych⁴⁹. Zmiana obecnego sposobu postrzegania tych badań przez wiele osób, w tym przede wszystkim przez policjantów i prokuratorów wyłącznie przez pryzmat ich znaczenia dowodowego będzie trudna, lecz możliwa. Niezbędnym warunkiem jest dostrzeżenie przez nich ww. korzyści.

PRZYPISY

- ¹ P. Herbowski: Problematyka wykorzystania wyników badań poligraficznych, „Problemy Kryminalistyki” 2009, nr 264.
- ² R. Jaworski: Opinia z ekspertyzy poligraficznej jako dowód odciążający, Kolonia Limited, Wrocław 1999, s. 278.
- ³ R. Jaworski: Uwagi o rozwiązaniach dotyczących stosowania poligrafu w kodeksie postępowania karnego z 1997 r. (po nowelizacji z 2003 r.), „Przegląd Sądowy” 2005, nr 11–12, s. 181.
- ⁴ Zob. K.T. Boratyńska, D. Kuźelewski: Znaczenie dowodowe badań wariograficznych w polskim procesie karnym, [w:] Badania wariograficzne w polskim prawie karnym, [red.] J. Bryk, A. Szajowska, M. Zubańska, Wyd. WSPol, Szczecin 2005; T. Grzegorzczak: Procesowe aspekty badań poligraficznych w świetle znowelizowanych przepisów procedury karnej, „Palestra” 2003, nr 11–12; L.K. Paprzycki: Badania poligraficzne w postępowaniu karnym *de lege lata* i *de lege ferenda*, [w:] Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle, [red.] Krajewski K., Wyd. Wolters Kluwer Polska 2007.
- ⁵ J. Widacki: Polygraph examinations in Poland, „European Polygraph” 2007, vol. 1, no. 1, s. 26.
- ⁶ Zob. T. Hanusek: Poligraf w systemie badań i czynności kryminalistycznych, „Problemy Kryminalistyki” 1975, nr 118, s. 650.

- ⁷ Chodzi o np. artykuł Z. Czeczota: O „wykrywaczach kłamstwa” – kilka słów prawdy, „Problemy Kryminalistyki” 1967, nr 70.
- ⁸ A. Krzyścin: Wykorzystanie poligrafu w procesie karnym, „Przegląd Sądowy” 1996, nr 3, s. 88.
- ⁹ A. Krzyścin: Rozwój kryminalistycznych badań poligraficznych w latach 1920–1995, „Problemy Kryminalistyki” 1995, nr 209, s. 21.
- ¹⁰ Szersze omówienie tej problematyki wykracza poza zakres tego opracowania.
- ¹¹ A. Krzyścin: Rozwój kryminalistycznych (...), op.cit., s. 27.
- ¹² www.innocenceproject.org.
- ¹³ Zob. szerzej A. Krzyścin: Wykorzystanie poligrafu (...), op.cit., s. 94–95.
- ¹⁴ Zob. Ch.W. Daniels: Legal aspects of polygraph admissibility in the United States, (w:) M. Kleiner (ed.) Handbook of Polygraph Testing, Academic Press 2002; także J. Wójcikiewicz: Temida nad mikroskopem. Język w obliczu dowodu naukowego 1993–2008, TNOiK Toruń 2009, s. 160–162.
- ¹⁵ www.polygraph.org.
- ¹⁶ Zob. Y. Kholodny: Interrogations using a polygraph in Russia: 15 years of legal application, „European Polygraph” 2008, vol. 2, no. 2.
- ¹⁷ Zob. M. Nakayama: Practical use of the concealed information test for criminal investigation in Japan, (w:) M. Kleiner (ed.) Handbook of Polygraph Testing (...) op.cit.; także A. Krzyścin: Diagramy emocji. Psychofizjologiczne badania poligraficzne w Japonii, „Prawo i Życie” 1998, nr 35.
- ¹⁸ T. Tomaszewski: Zmiany w kodeksie postępowania karnego (stan na dzień 1 lipca 2003 r.) – aspekty kryminalistyczne, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2005, t. IX, s. 47.
- ¹⁹ Wyrok SN z dnia 8.08.1980 r. (III Kr 211/80).
- ²⁰ J. Widacki: Sytuacja prawna badań poligraficznych po ostatniej nowelizacji kodeksu postępowania karnego, „Problemy Kryminalistyki” 2004, nr 243, s. 25.
- ²¹ Zob. K.T. Boratyńska, D. Kuźelewski: Znaczenie dowodowe (...), op.cit., s. 28–29; P. Hofmański, E. Sądziak, K. Zgryzek: Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Tom I, C.H. Beck, Warszawa 2004, s. 823.
- ²² W. Daszkiewicz: Taktyka kryminalistyczna a procesowe gwarancje jednostki i prawa obywatelskie, „Państwo i Prawo” 1985, z. 3, s. 49.
- ²³ Tylko wybrane pozycje piśmiennictwa: J. Bieńkuński: Rola badań poligraficznych w działaniach wykrywczych organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, „Problemy Kryminalistyki” 1997, nr 216; R. Jaworski: Wyniki badań poligraficznych jako dowód odciążający, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 6; J. Konieczny: Stosowanie poligrafu w praktyce organów ścigania, „Problemy Praworządności” 1988, nr 3; A. Krzyścin: The Debate

- Over Polygraph In Poland, „Polygraph” 2000, vol. 29, nr 3; **M. Kulicki** [red.], Wariografia kryminalistyczna, Wyd. WSPol Szczytno 1998; **M. Leśniak**: Dopuszczalność badań poligraficznych (wariograficznych) w świetle nowego kodeksu postępowania karnego i orzecznictwa Sądu Najwyższego, „Problemy Prawa Karnego” 2000, t. 23; **E. Lewandowski**: Badania poligraficzne a ocena wiarygodności wypowiedzi, „Problemy Kryminalistyki” 1999, nr 226; **J. Widacki**: Wprowadzenie do problematyki badań poligraficznych, Wyd. MSW, Warszawa 1981.
- 24 **A. Krzyścin**: Wykorzystanie poligrafu (...), op.cit., s. 94–95.
 - 25 **A. Krzyścin**: Psychologiczne i fizjologiczne wyznaczniki w badaniu poligraficznym osób niewinnych, „Problemy Kryminalistyki” 2001, nr 233, s. 26.
 - 26 **J. Konieczny**: Stosowanie poligrafu (...), op.cit., s. 41.
 - 27 **Zob. R. Jaworski**: Przyznanie się niewinnego do zabójstwa, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 10.
 - 28 **J. Bieńkuński**: Rola badań (...), op.cit., s. 45.
 - 29 **A. Krzyścin**: Psychologiczne i fizjologiczne (...), op.cit., s. 26.
 - 30 **J. Bieńkuński**: Rozwój badań poligraficznych (wariograficznych) w siłach zbrojnych RP w latach 1969–1998, wyd. własne, Warszawa 2002, s. 32–33; zob. także http://www.policja.pl/portal/pol/1/42544/Po_25_latach_uslyszal_zarzut_zabojstwa.html.
 - 31 **Zob. J. Wójcikiewicz**: Temida nad (...), op.cit., s. 155.
 - 32 **A. Krzyścin**: Problematyka świadomości w psychofizjologicznych badaniach poligraficznych, „Problemy Kryminalistyki” 1998, nr 220, s. 11.
 - 33 **R. Jaworski**: Uwagi o rozwiązaniach (...), op.cit., s. 183.
 - 34 **R. Jaworski**: Polygraphische Untersuchung in der polnischen Ermittlungspraxis, „Neue Zeitschrift für Strafrecht” 2008, nr 4, s. 197.
 - 35 **A. Krzyścin**: Badanie poligraficzne jako metoda identyfikacji kryminalistycznej. Cz. IV, „Problemy Kryminalistyki” 2001, nr 231, s. 24.
 - 36 **Zob. J. Wójcikiewicz**: Temida nad (...), op.cit., s. 197–201.
 - 37 **E. Lewandowski**: Sprawdzanie alibi w badaniach poligraficznych (wariograficznych), „Problemy Kryminalistyki” 2005, nr 247, s. 19 oraz idem, Badania poligraficzne (...), op.cit., s. 26–27.
 - 38 **Zob. E. Lewandowski, Ł. Lewandowski**: Alibi Testing Potential in Polygraphic Examination, „European Polygraph” 2008, vol. 1, nr 3; oraz idem, Teoria i praktyka testów potwierdzających wykorzystywanych w badaniach poligraficznych, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2008, t. XII.
 - 39 **E. Lewandowski**: Badania poligraficzne (...), op.cit., s. 27.
 - 40 **J. Bieńkuński**: Rozwój badań (...), op.cit., s. 35.
 - 41 **A. Memon, A. Vrij, R. Bull**: Prawo i psychologia (...), op.cit., s. 118.
 - 42 **J. Wójcikiewicz**: Temida nad (...), op.cit., s. 154.
 - 43 **A. Krzyścin**: Wartość diagnostyczna psychofizjologicznych badań poligraficznych, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1997, nr 3–4, s. 102.
 - 44 **Zob. J.A. Podlesny**: A Paucity of Operable Case Facts Restricts Applicability of the Guilty Knowledge Technique in FBI Criminal Polygraph Examinations, „Forensic Science Communication”, July 2003, vol. 5, no. 3.
 - 45 **Badania własne autora; zob. także W. Pasko-Porys**: Przesłuchiwanie i wywiad. Psychologia kryminalistyczna, Oficyna Naukowa, Warszawa 2007, s. 213; oraz **A. Krzyścin**: Polemika, „Przegląd Policyjny” 1998, nr 3–4, s. 136.
 - 46 **Zob. R. Bull, H. Baron, G. Gudjonsson, S. Hampson, G. Rippon, A. Vrij**: A review of the current scientific status and fields of application of Polygraphic Deception Detection, Final report (6 October 2004) from the BPS Working Party.
 - 47 **E. Lewandowski**: Badania poligraficzne (...), op.cit., s. 23.
 - 48 **J. Konieczny**: Stosowanie poligrafu (...), op.cit., s. 40.
 - 49 **R. Jaworski**: Opinia z ekspertyzy (...), op.cit., s. 280.

BIBLIOGRAFIA

1. **R. Jaworski**: Badania poligraficzne hipotetycznych zabójców własnych dzieci lub rodziców, „Przegląd Sądowy” 1997, nr 9.
2. **R. Jaworski**: Obiekcje wobec propozycji stosowania badań poligraficznych na użytek procesu karnego w nowelizacji k.p.k. z roku 2003, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2007, t. XI.
3. **R. Jaworski**: Opinia z ekspertyzy poligraficznej jako dowód odciążający, Kolonia Limited, Wrocław 1999.
4. **A. Krzyścin**: Rozwój kryminalistycznych badań poligraficznych w latach 1920–1995, „Problemy Kryminalistyki” 1995, nr 209.
5. **A. Krzyścin**: Wykorzystanie poligrafu w procesie karnym, „Przegląd Sądowy” 1996, nr 3.
6. **A. Krzyścin**: Psychologiczne i fizjologiczne wyznaczniki w badaniu poligraficznym osób niewinnych, „Problemy Kryminalistyki” 2001, nr 233.
7. **J. Widacki**: Sytuacja prawna badań poligraficznych po ostatniej nowelizacji kodeksu postępowania karnego, „Problemy Kryminalistyki” 2004, nr 243.
8. **J. Widacki**: Wprowadzenie do problematyki badań poligraficznych, Wyd. MSW, Warszawa 1981.
9. **J. Wójcikiewicz**: Temida nad mikroskopem. Judykatura wobec dowodu naukowego 1993–2008, TNOiK Toruń 2009.

Streszczenie

W piśmiennictwie dominują rozważania związane z kwestią zastosowania dowodowego wyników badań poligraficznych. Trudno jest natomiast znaleźć takie odnoszące się szerzej do zastosowania wykrywczego wyników tych badań. Celem niniejszego artykułu jest przede wszystkim próba zwrócenia uwagi na ten aspekt badań poligraficznych.

Znaczący wpływ na postrzeganie tych badań jedynie w kontekście dowodowym miał pierwszy okres ich stosowania w Polsce. Jednakże doświadczenia innych krajów, w tym przede wszystkim Stanów Zjednoczonych, każą dostrzegać w poligrafie niezwykle skuteczne narzędzie wykrywcze. Uważam, iż w sposób umiejętny należy korzystać z tych doświadczeń, biorąc pod uwagę odrębności polskiego prawa karnego, którego regulacje sprzyjają takiemu sposobowi korzystania z badań poligraficznych. Zmianie obecnej praktyki w tym względzie może sprzyjać wskazanie korzyści wynikających z zastosowania badań na etapie czynności wykrywczych. Będzie to jednak w dużym stopniu uzależnione od zmiany nastawienia w tym względzie przede wszystkim policjantów i ich przełożonych oraz prokuratorów.

Słowa kluczowe: badania poligraficzne, poligraf, wykorzystanie wykrywcze, wykorzystanie dowodowe.

Summary

Considerations of the evidential role of the results of Polygraph examinations predominate in specialist literature. It is, however, difficult to encounter those with a wider approach to the application in crime detection activities. The purpose of the hereby article is first of all drawing the attention to this aspect of Polygraph examination.

The introductory period of these examinations in Poland was decisive and resulted in their being looked at mainly in the evidential context. However, the experiences from other countries, first of all the US make it an imperative to treat the Polygraph as an unusually powerful detection tool. It is Author's opinion that these experiences ought to be used in an informed manner and with a consideration of the different nature of Polish criminal justice system, whose regulations favour this means. The present practice in this respect will hopefully be changed upon demonstrating the advantages of using the Polygraph at the detection stage. This, however will greatly depend on changing the attitude of police officers, their superiors and prosecutors.

Keywords: Polygraph examination, Polygraph, detection, evidential.

Uwaga Czytelnicy

W najbliższym numerze „Biuletynu Informacyjnego” będziecie mogli przeczytać:

Krzysztof Kanwiszer

Analiza powłamaniowa – szkolenie
zawodowe policjantów z pracowni
badań komputerowych

Tomasz Sawicki

Skupienie promieniowania świetlnego
jako przyczyna powstawania pożarów

Robert Sierzputowski

Analiza dotycząca wydatków związanych
z funkcjonowaniem komórek techniki
kryminalistycznej w 2008 roku

Piotr Trojanowski

Wizyta z cyklu „ogłędziny miejsca zdarzenia”
w ramach porozumienia TRIADA,
Koszyce (Słowacja), 4–5 listopada 2009 r.

Grzegorz Mówiński, Wojciech Sokół, Piotr Kowalewicz
Eksperci Laboratorium Kryminalistycznego KWP
w Olsztynie na tropie tajemnicy sprzed lat

Tomasz Sawicki

Rzadkie przypadki śmierci od zapalanej odzieży
spowodowane własną nieostrożnością

Robert Sierzputowski

Informacja dotycząca szczepień ochronnych
techników kryminalistyki realizowanych
w jednostkach organizacyjnych Policji

Robert Sikora

Nietypowe zadziałanie broni – opis przypadku

Piotr Trojanowski

Spotkanie w ramach trójstronnego porozumienia
TRIADA (Polska, Czechy i Słowacja) poświęcone
ogłędzinom miejsca zdarzenia

Dariusz Sikora, Tomasz Szynawa

Praca wykrywcza pionu kryminalistyki
w woj. śląskim na przykładzie KMP w Gliwicach

Dariusz Sikora, Tomasz Szynawa

Wojewódzka Ewidencja Traseologiczna